

DAGENS FRÅGOR

Den 27 jan. 1944.

Radikalisering. Englands krigsmål av 1939—1940 formulerades aldrig med full klarhet, men de inneburo dock uppenbarligen den nazistiska regimens störtande, de ockuperade ländernas frigörelse och en klar skillnad mellan det tyska folket och dess tillfälliga styresmän. Det var alltså i huvudsak ett konservativt program, som åsyftade en återställelse av gräns- och maktförhållandena före den krisperiod i Europas historia, som Hitler satt sin prägel på. Överhuvud taget rådde på de flesta håll i Europa under de första krigsåren en ganska tydlig konservativ och nationell stämning, en strävan att söka sig tillbaka till och hämta styrka ur det egna folkets förflutna. I Sverige var denna strömning tidtals påfallande stark, och den återkommer ju alltjämt i mycket av den officiella terminologin.

Mycket vatten har emellertid runnit sedan dess, och bilden har fått en helt annan prägel. De verkande faktorerna härvidlag hos de folk, som mer och mer stå som de framtida segerherrarna, äro väl förnämligast två. Den ena är de känslor av hat och bitterhet, som väckts av det långa kriget och dess hårda lidanden, känslor, som ytterligare piskats upp av den intensiva och onyanserade propaganda, som är oundgänglig i ett modernt folkkrig. Den andra är den *Umwertung aller Werte*, som följt av det nu två och ett halvt år gamla förbundet med Ryssland — ett Ryssland, som utfört häpnadsväckande militära och industriella prestationer. Bägge dessa tendenser bidraga till att göra sinnena mera benägna för radikala patentlösningar på skilda områden av den yttre såväl som den inre politiken.

Mer och mer har det blivit det tyska folket i dess helhet, ej blott nazisterna, som står som fienden. Det är ej blott Hitler utan även »den tyska militarismen», som skall krossas. Man talar om att för framtiden beröva Tyskland den krigspotential, som dess tunga industri alltid måste innebära. *Times* har sett sig nödsakad att på fullt allvar taga till orda mot planer på att slå sönder Tyskland och återföra det till dess tillstånd före Bismarcks enhetsverk. Den stämning, som gjort dylika projekt tänkbara, framträder även i synen på det förflutna. Historien förvanskas — även av svenska publicister — så att Tyskland, i själva verket dock ofta självt angripet i det förgångna, numera står som den permanente angriparen. En utpräglad nationell politiker som Bismarck, full av besinning, obenägen att störa freden, så snart som han en gång lyckats genomföra sitt dock blott partiella enhetsverk, förvandlas utan vidare till en förelöpare till Hitlers hämningslösa erövringslust. Samma felaktiga perspektiv anläggas på andra företeelser i Tysklands äldre historia. Man nöjer sig ej heller med att tänka på Tyska rikets sönderstyckning i tyska småstater utan talar om att hålla Polen skadeslöst för de områden i öster, som

Ryssland kräver, med de sedan länge så gott som rent tyska Östpreussen, Hinterpommern och delar av Schlesien. De välmentade projekten till »omskolning» av tyska folket förefalla verklighetsfrämmande och på lång sikt ganska olycksbådande. Stämningen erinrar osökt om 1918. Allt pekar på en mycket hård segerfred, i många avseenden vida hårdare än sist.

Det värsta är, att denna gång tyskarna verkligen själva gjort allt för att bereda vägen för en dylik olycksdiger utveckling. På århundraden har Västeuropa icke sett en sådan framfart, varken i fält eller i ockuperade länder, som den vartill Hitlers hejdukar gjort sig skyldiga. Fyra år av hänsynslösa förbrytelser mot folkrätten kunna icke få andra verkningar än ett gränslöst folkhat, och terrorns skärpning under de sista skedena lägger det ofta nära till hands att undra, om man innerst inne har att göra med en genomtänkt taktik — att så kompromettera det tyska folket mot det övriga Europa, att det ej har något annat val än att följa regimen till ättestupan.

Hur än förknippningen av orsaker och verkningar här må vara, ter sig framtidsperspektivet lika hotande. Blir freden en segerfred av samma typ som Versailles eller — vad som ur mer än en synpunkt kan te sig blott alltför naturligt och primitivt rättvist — långt hårdare, kunna följderna rimligtvis också väntas bli desamma som sist. Det avväpnade och utarmade Tyskland kommer att frossa i revanschstämmningar. Det engelska folklynnet kommer förr eller senare att pendla tillbaka till sin traditionella ridderlighet mot den slagne fienden och sin lika traditionella misstro mot Englands egna alltför starka bundsförvanter. De konstlade fjättrarna kring ett av Europas starkaste folk komma förr eller senare åter att lossna, och mycket talar för att Tyskland då åter kan komma att kasta sig i armarna på någon ultranationalistisk frälsningsrörelse. Hela sorgespelet kan upprepa sig.

Ur rent svensk synpunkt vore en fred av antydd typ speciellt olycklig. Så länge inte en *effektiv* internationell fredsorganisation kan skapas — och utsikterna därtill äro denna gång åtminstone i vissa avseenden snarast sämre än 1918—19 — är den europeiska jämvikten den enda, i och för sig naturligtvis alltid tämligen ovissa, säkerheten för de mindre staterna. Den försvinner fullständigt, om Tyskland t. v. utplånas som militär och politisk maktfaktor, samtidigt som Polen stympas i öster, randstatsbarriären utplånas och Frankrike och Italien äro satta ur spelet, medan Ryssland står som kontinentens enda militärmakt, sannolikt med det dominerande inflytandet även på Balkan.

Att tala en försonligare freds sak är otacksamt med hänsyn till de i och för sig begripliga hatstämmningarna i England och Ryssland och motbudande med tanke på tyskarnas framfart i en rad länder, som ur olika synpunkter stå oss särskilt nära. Men för både Europas allmänna och vår egen skull är det dock en bjudande uppgift, att det från Sveriges liksom från de få övriga neutralas sida göres vad som kan göras — detta blir sannolikt tyvärr ej alltför mycket — för att skapa en varaktig fred i Europa, ej en fred grundad på tillfälliga

affekter, dessa må vara hur mänskligt berättigade som helst. Det är därför att beklaga, att man även här på sina håll söker piska upp samma folkhat som i de länder, vilkas egna öden ge dylika känslor ett helt annat berättigande. Lika förkastligt som det vore att söka sluta ögonen för vad som dagligen sker i Norge, i Danmark, i Polen, i Holland, i Grekland o. s. v., lika olämpligt är det att helt identifiera sig med de känslor, som kunna vara både naturliga och berättigade hos Tysklands fiender eller hos misshandlade emigranter från Tyskland. Tyskarnas framfart under Hitlers regim utesluter svensk sympati för Tyskland under lång tid framåt men den bör ej få skymma blicken för Tysklands betydelse för den återupprättade europeiska jämvikt, av vilken vi själva äro beroende för vår tillvaro som oberoende stat. Hur mycket Tyskland än självt försvårat en neutral verksamhet i folkförsonande syfte, är en sådan dock en viktig uppgift, ej av sentimentala utan av realpolitiska skäl.

En annan betänkelig tendens vid sidan av det växande blinda folkhatet är den rent inrikespolitiska radikaliserings, som nu tycks träda i stället för den nationella renässansen under krigets första skede. Rysslands växande prestige och inflytande har förvisso här betytt mycket liksom tyskarnas olycksdigra taktik att utpeka patrioterna i ockuperade länder som kommunister. På många håll äro nu de extrema vänsterriktningarna i starkt uppsving, trots att det — bortsett från Frankrike — nästan över allt varit konservativa och nationella grupper, som stått i spetsen för motståndet mot ockupationsmaktens försök att bryta oavhängighetsviljan.

Nu skönjes över stora delar av Europa en stark tendens att oberoende av vederbörande folks verkliga önsknings (vilka i åtskilliga fall torde vara föga kända) föra radikala grupper till makten. I Jugoslavien ha de allierade, sannolikt efter ryska påtryckningar, allt tydligare börjat skänka kommunisten Tito sitt stöd ej blott mot den konkurrerande general Mihailovitj utan även mot hela Kairoregeringen. Liknande förhållanden kunna lätt uppstå även i Grekland. I Italien stöder åtminstone en stor del av Londonpressen Croces och Sforzas försök att utnyttja den ohyggliga kris, som landet genomgår, till ett slags politisk utpressning mot marskalk Badoglio för att förmå honom att avlägsna konungen och kronprinsen. Ansträngningarna att i Spanien få en sansad övergång till lugnare förhållanden under hägn av den monarkiska statsform, som säkerligen är den för landet f. n. bäst passande, motarbetas ivrigt av samma riktning inom den engelska pressen. Tydligt vill man göra det till något slags prestigesak att till makten återföra de vänsterpartier, som under 1930-talets förra del så övertygande lyckades styrka sin inkompetens.

Karakteristiskt var ett för någon tid sedan från London inrapporterat yttrande, att blott tre monarker kunde vara säkra på att få återvända ur exilen, nämligen Norges, Hollands och Luxemburgs. Det kan dock ej gärna råda något tvivel om att monarkien under åtskillig tid framåt är den enda statsform, som har någon chans att skapa drägliga förhållanden bland Sydeuropas sönderslitna folk. Att

den polska regeringens rätt att representera sitt folk också börjar sättas i fråga, passar i den övriga bilden.

I England självt märkas då och då besynnerliga symtom, icke blott i de så att säga professionellt radikala överklasskretsarna kring organ av t. ex. *New Statesman's* typ. Även i förut så sansade tidningar som *Times* och *Observer* skymta då och då tongångar av en något orolig lust att företaga ändringar för deras egen skull utan mycken hänsyn till landets traditioner.

I Sverige kan i smått en liknande process skönjas. Karakteristiskt är åtskilligt i *Aftontidningens* spalter. Den underliga debatt, som förekommit kring den socialdemokratiska programrevisionen, pekar i samma riktning. Den allt tydligare tendensen på åtskilliga håll att — ännu så länge med klok försiktighet — politiskt söka slå mynt av olusten över försvarsbördorna är ett av de mest karakteristiska och mest oroväckande symtomen. I framskjutna ledares som hrr Wigforss' och Undéns senaste tal har det varit åtskilligt, som tytt på att vederbörande numera helst vill glömma bort alla de erfarenheter, som han måst göra av denna världens realiteter sedan 1933, för att så snart det synes möjligt återgå till sin gamla tankevärld, i tro att både Genève och folkhemmet åter kunna knyta an till den miljö, som försvann på 1930-talet. Det skall bli intressant att se, om det kommer att lyckas att samla hela partiet på den linje, som uppdrages av radikalismens bourboner, eller om erfarenheterna från det sista årtiondet komma att väga tyngre. Ett utomordentligt belysande drag i utvecklingen är i varje fall *Dagens Nyheter's* väg tillbaka till den militanta radikalismen.

Mycket pekar sålunda på att stämmningsläget även här i landet inom kort kan komma att visa märkliga likheter med 1918—1920. Det kan måhända bli en maktpåliggande uppgift att söka hindra ett nytt 1925. Huruvida den nuvarande partigrupperingen i allo motsvarar en sådan problemställning eller om något slags omskiktning — med samling av nationellt-konservativa element (i vidsträcktaste mening) med olika etiketter på ett håll och radikaler ur skilda fällor på ett annat — skall kunna komma till stånd trots den partipolitiska tröghetslagen, det tillhör likaledes framtiden att utvisa.

Efterutbildningsfrågor. Den livliga arbetsrytmen inom snart sagt alla grenar av förvaltningen lämnar föga utrymme åt den rofyllda tillförsikt, som en gång kom till uttryck i satsen att den Herren givit ett ämbete, den giver han ock förmågan. Tvärtom vidtager man på allt flera håll anordningar för att giva dem, som redan inträtt på en bana, en ytterligare utbildning som sätter dem i stånd att bättre fylla tjänstens stegrade krav. Naturligtvis ter sig behovet av efterutbildning och de lämpliga formerna härför mycket olika inom olika fack. Kraven på en rationell fackträning av redan antagna tjänstemän måste sålunda inom de grenar av förvaltningen, dit vederbörande komma först efter avlagd universitets- eller högskoleexamen, bliva helt andra än inom t. ex. kommunikationsverken, där tjänstemännen mestadels från början ha att bygga blott på real- eller stu-

dentexamen. En slump har gjort att under 1943 ungefär samtidigt framlagts planer för efterutbildningen inom tre så betydelsefulla yrken som ingenjörens, juristens och läkarens. För ingenjör- och läkaryrkenas del innefattas planerna i offentliga utredningar av tillkallade sakkunniga. Vad angår juristyrket har frågan väckts i den anspråkslösare formen av en överläggning i en fackorganisation, Svenska kriminalistföreningen. Det har sitt intresse att i ett sammanhang uppmärksamma de huvudlinjer, enligt vilka man inom de olika facken tänkt sig den önskvärda efterutbildningen ordnad.

För läkaryrkets vidkommande behandlas ämnet i ett av sakkunniga (generaldirektör Löwbeer, ordf., m. fl.) framlagt betänkande rörande fortsättnings- och repetitionskurser för läkare (statens off. utredn. 1943: 41). Av betänkandet framgår att i vårt land medicinska fortsättnings- och repetitionskurser givits sedan år 1909. Under åren 1915—1931 anvisade riksdagen vid flera tillfällen anslag till stipendier för tjänsteläkare, vilka deltog i dessa kurser. Under de senaste åren ha utan statsunderstöd mycket uppskattade kurser givits i Göteborg och Stockholm. Enligt de sakkunnigas mening ha stora grupper läkare behov av efterutbildning. Fortsättnings- och repetitionskurserna sägas öka läkarnas möjlighet att snabbt och effektivt orientera sig bland de nya terapeutiska möjligheter, som den medicinska forskningen erbjuder, och att göra sig förtrögn med det medicinska framåtskridandet. De sakkunniga föreslå därför, att med stöd av statsmedel två kurser på tre veckor skola anordnas. Deltagandet i kurserna skall i princip vara frivilligt, dock att provinsialläkarna, militärläkarna och läkarna vid de statliga sinnessjukhusen förutsättas två gånger, förslagsvis vid 40—45 års ålder och vid 50—55 års ålder, obligatoriskt deltaga i kurserna. Dessa läkare tänkas under kurstiden behålla sina löneförmåner, medan andra läkare medelst stipendier uppmuntras till deltagande. Kurserna skulle stå under medicinalstyrelsens ledning. Statens årliga kostnader för ändamålet beräknas till 31,000 kronor.

Frågan om ingenjörernas efterutbildning har behandlats i det av sakkunniga för den högre tekniska undervisningen (generaldirektör Malm, ordf., m. fl.) i oktober avlämnade betänkandet (statens off. utredn. 1943: 34). De sakkunniga beteckna det som betydelsefullt att de tekniska högskolorna även sörja för fortsatt utbildning av dem som redan avlagt avgångsexamen. Som ett led i högskolornas verksamhet bör därför ingå anordnandet av tillfälliga föreläsningar och tillfälliga kurser. Sådana tillfälliga kurser ha sedan länge förekommit, ehuru mera sporadiskt, beroende på ojämn tillgång på medel. De sakkunniga föreslå att kurser — efter olika syften benämnda repetitionskurser, kompletteringskurser, kurser i aktuella ämnen eller avancerade kurser — i fortsättningen skola anordnas mera planmässigt än hittills. Kurserna tänkas alltefter omständigheterna inskränkta till några dagar eller utsträckta över några veckor. För desamma begäres ett årligt anslag av 38,000 kronor.

Inom juristyrket äro förutsättningarna för en efterutbildning givetvis ej desamma som för läkare och ingenjörer. Man har — dessvärre

eller dessbättre — icke för juridikens del att räkna med nya forskningsresultat och upptäckter i den omfattning som förekommer inom medicinen och ingenjörsvetenskapen. De under studietiden inhämtade fackkunskaperna kunna därför väntas stå sig bättre än det vetande, medicinare och teknologer för sina examina inhämta. Å andra sidan tjänar en juris kandidatexamen som förberedelse för så skilda sysselsättningar — offentliga och privata — att utbildningen med nödvändighet måste bli otillräcklig i åtskilliga fall. Från juris kandidaternas led rekryteras nu ej blott domarekåren och advokatyrrket samt de högre åklagarna och polischeferna utan även flertalet högre förvaltningstjänstemän, inklusive diplomaterna, vidare kommunaljurister, skattejurister samt — sist men icke minst — huvuddelen av den ny tillkomna grupp, som utgöres av närings- och arbetsgivarorganisationernas direktörer och ombudsmän.

Hittills synes inom juristyrket en verklig efterutbildning — i betydelsen av kursmässig fackundervisning efter högskolestadiet — ha kommit till stånd blott för de högre åklagarna och polistjänstemännen. För att tillgodose behovet av kvalificerade åklagare, särskilt landsfogdar och stadsfiskaler, samt polischefer (polismästare och polisintendenter) ha vid några tillfällen anordnats s. k. polischefskurser, den sista 1941—42, om cirka sex månader. Svenska kriminalistföreningen upptog vid sitt årsmöte i november 1943 till överläggning frågan om efterutbildning för vissa närstående juristgrupper, nämligen de domare och advokater, som i större utsträckning ägna sig åt brottmål.

Som grund för önskemålet om en sådan efterutbildning åberopades främst den livliga utveckling, som under senare tid förekommit på det straffrättsliga området. Medan vid sekelskiftet den i ett brottmål engagerade domaren eller advokaten, sedan den tilltalade väl befunnits skyldig till en åtalad gärning, icke hade större svårigheter att komma fram till det lämpliga straffet — valet stod ju på sin höjd mellan straffarbete, fängelse och böter — är det numera åtminstone vid något grövre brott en högst krävande uppgift att bestämma den riktiga reaktionen; utöver de äldre straffen finnas numera reaktionsformerna förvaring och internering (sedan 1927), ungdomsfängelse (sedan 1935), tvångsuppfostran (reviderad 1937) samt de många behandlingsmöjligheter som bjudas av den utvidgade villkorliga domen (1944). Nya uppgifter för brottmålsjuristen innefattas också i lagen om verkställighet av bötesstraff (1937). Slutligen har området för strafflöshet vid sinnessjukdom o. d. — tidigare mycket inskränkt — på grund av psykiatrikernas och medicinalstyrelsens strävanden utvidgats i en omfattning, som kommer de rättspsykiatriska övervägandena att aktualiseras i flertalet grövre brottmål.

Från dessa utgångspunkter har nu av en rad svenska fackmän — förstärkta med företrädare för annan nordisk sakkunskap — hävdats, att den nuvarande universitetsundervisningen icke ger brottmålsjuristerna ett tillräckligt kunskapsunderlag för deras verksamhet. Vad som saknats är till en början insikter i kriminalpsykologi, alltså läran om sammanhanget mellan den brottsliga gärningen och

den tilltalades psyke. Härvidlag har brottmålsjuristernas ringa orientering på det rättspsykiatriska området ansetts särskilt beklaglig; på grund av domarnas bristande insikter härutinnan ha domstolarna i viss mån förlorat greppet om otillräknelighetsfrågorna och kommit att vid dessa ur rättssäkerhets- och laglydnadssynpunkt så viktiga avgöranden mer eller mindre automatiskt — utan självständigt övervägande — acceptera läkarexpertisens anvisningar. Som en allvarlig brist har vidare betecknats att brottmålsjuristerna vanligen äga kännedom blott om de juridiskt tekniska villkoren för olika straffs och skyddsåtgärders användning, däremot ej om deras närmare anordning och verkningssätt. Valet mellan olika reaktionsformer bör ju rimligen starkt influeras av hur den ena eller andra åtgärden kan tänkas verka på den brottslige, men härom kan den knappast göra sig en föreställning, som står främmande för straffverkställighetens former och den livliga utvecklingen på senare tid inom fångvårdens anstaltsväsen. I detta sammanhang har också anmärkts att brottmålsjuristerna ej tillräckligt känna den mångfald av sociala organ, som — särskilt i samband med den nya villkorliga domens tillämpning — kunna spela en betydande roll för brottslingarnas övervakande och tillrättaförande. Det är ju förvånansvärt få domare och advokater, som göra en insats på det socialt-kommunala arbetets område, detta trots att erfarenheterna från fattigvårdsstyrelser och arbetslöshetskommittéer, nykterhetsnämnder och barnavårdsnämnder säkert i många fall skulle verka i hög grad berikande på deras insats inom rättsskipningen. Utan särskilt samband med just brottmålen stå de med eftertryck framförda kraven på vissa insikter i vittnes- och förhörpsykologi. Ehuru den skeptiske måhända invänder, att man här har att göra med en tills vidare något inexact vetenskap, måste det otvivelaktigt anses som en brist, att brottmålsdomaren ej får inhämta de allmänna grunderna för förhörpsykologien och orienteras om den vanliga feltendensen i olika slags vittnesuppgifter, tillförlitligheten av minderårigas utsagor o. d. Den efter allt att döma betydande menedsfrekvensen i vårt land borde föranleda att ingenting försummas som kan göra domstolarnas förhållning bättre skickade för sin uppgift.

Råder enighet om behovet av bättre fackinsikter hos brottmålsdomare och brottmålsadvokater, kan man möjligen ha olika mening därom, på vilket stadium de erforderliga fackinsikterna böra förvärvas. Det kan sålunda ifrågasättas, om ej mycket av det nya stoffet skulle kunna föras in i olika ämnen i juris kandidatexamen, speciellt straffrätt och processrätt, och alltså inhämtas under de akademiska studierna. Mot lämpligheten härav ha dock starka skäl åberopats. Det förefaller till en början icke rimligt att i en examen, som skall tjäna som grund för så många skilda levnadsbanor lägga in ett betydande mera periferiskt stoff, för vilket i fortsättningen endast ett mindretal kan få användning. Den blivande länsnotarien, affärsjuristen eller diplomaten har ingen anledning att belasta sin hjärna med de i och för sig »intressanta» fackinsikter i kriminologi och rättspsykiatri, som däremot Salaligans och andra brottsfalls domare

och advokater rimligen skola besitta. Det bör vidare understrykas att juris kandidatexamens allt dominerande syfte måste förbli att bibringa de studerande någorlunda solida insikter på det rent juridiska området. Då undervisningen inom de rättsvetenskapliga fakulteterna i långt mindre utsträckning än undervisningen inom andra discipliner kan bygga på kunskaper från skoltiden, måste inhämtandet av det juridiskt-dogmatiska vetandet nödvändigtvis taga ganska lång tid och denna tid kunde lätt lida otillbörligt intrång, om man nödgas tillgodose allehanda önskemål om insikter på olika gränsområden. Härmed sammanhänger att de ordinarie lärarkrafterna inom fakulteterna nog i allmänhet varken äga tid eller förutsättningar för en dylik specialundervisning. Vad särskilt angår de nya ting, som brottmålsjuristerna böra lära, kan det slutligen ifrågasättas om vederbörande icke skulle ha svårigheter att på studentstadiet tillgodogöra sig kurser i kriminalpsykologi, penologi o. d. En examinerad jurist, som några år praktiskt sysslat med brottmål och straffrättskipning, bör i varje fall hava åtskilligt större förutsättningar att på rimlig tid tillägna sig ett nyttigt vetande i dessa ämnen.

Lösningen av brottmålsjuristernas fackutbildningsfråga synes under dessa förhållanden bliva att — i likhet med vad som redan är fallet för läkarnas del — låta vederbörande efter någon tids praktik i facket komplettera sina kunskaper från studietiden. Till en del måste man naturligtvis härvidlag lita till den enskilde domstolsjuristens och advokatens eget initiativ. Lagkommentarer och åtskilligt mer eller mindre officiellt utredningstryck kunna naturligtvis erbjuda en viss ledning. I det hela är dock litteraturen på de områden, som speciellt beröra brottmålsjuristen, förvånansvärt knapp. På nordiskt språk finns sålunda ännu icke någon handbok i kriminologi. En för svenska jurister avsedd framställning av rättspsykiatris huvuddrag saknas likaledes. Även om dessa luckor småningom skulle fyllas, förefaller det emellertid osannolikt, att brottmålsjuristerna i allmänhet skulle kunna på egen hand skaffa sig ett tillfredsställande mått av nödiga specialkunskaper. Under kriminalistföreningens överläggning framfördes i varje fall med många instämmanden önskemålet att vartannat år för yngre domare på fiskals- och assessorsstadiet samt andra intresserade jurister skulle anordnas en föreläsningkurs om 3—4 veckor, eventuellt längre tid. Kursens syfte skulle vara att genom föreläsningar och demonstrationer i allmän kriminalpsykologi, rättspsykiatri, vittnes- och förhörpsykologi, penologi m. fl. ämnen samt studiebesök på straff- och vårdanstalter och liknande institutioner vidga brottmålsjuristernas kunskaper inom fackområden av särskilt intresse för dem. Kursen skulle icke vara förenad med någon särskild prövning men deltagarnas självverksamhet skulle stimuleras genom att undervisningen gäves en mera seminariemässig karaktär. Det förutsattes att deltagandet skulle vara frivilligt men att så många domaraspiranter som möjligt skulle förmås att åtminstone en gång genomgå en dylik kurs. Till underlåtande härav skulle vederbörande under tiden för kursen få behålla

sina löneförmåner. För att uppmuntra brottmålsadvokater och andra intresserade jurister utanför offentlig tjänst till deltagande borde ett antal stipendier tillhandahållas.

Medan läkar- och ingenjörsyrkenas efterutbildningsproblem, såsom redan framhållits, av tillkallade sakkunniga bragts under Kungl. Maj:ts prövning, föreligger för juristyrkets vidkommande t. v. endast en mera privat opinionsyttring, låt vara från en ganska representativ sammanslutning. Inom justitiedepartementet ha emellertid nyligen tillkallats en manstark grupp sakkunniga (presidenten G. Bendz, ordf., m. fl.) att verkställa utredning rörande domarutbildningen och därmed sammanhängande frågor. Det är att hoppas att man vid denna utredning skall kunna ägna uppmärksamhet icke blott åt de i och för sig betydelsefulla spörsmål om befordringsgång, rekrytering o. d. inom domstolsväsendet, som närmast föranlett utredningens igångsättande, utan också åt de fackutbildningsfrågor, som här berörts. Juristernas egen inställning till sin utbildning blir på grund av sakens natur ofta onödigt konservativ. Tanken att domare och försvarsadvokater skulle så att säga kursmässigt vidareutbilda sig är säkert för åtskilliga helt chockerande. Tron att man lär sig allt eller nästan allt genom »praktik» är inom yrket djupt grundad. Man glömmar därvid lätt att en praktik utan tillräckligt underlag av fackkunskaper medger rymligt svängrum för misstag och felbedömningar, vilka beklagligtvis måste gå ut över de rättssökande, över parterna i målen. Även om domstolarnas traditionella oväld och grundlighet i förening med den ännu rätt gynnsamma rekryteringen utgöra värdefulla garantier för riktiga avgöranden, är det inte sagt, att man ej genom en bättre fackutbildning skulle kunna vinna bättre resultat. Efterutbildningsfrågorna äga därför även inom juristyrket stor betydelse.

K. H. H.

Hvad skal Den Enighed, der har karakteriseret den danske Moddet nytte? stand overfor de Kræfter, som har besat og undertrykt Landet i snart fire Aar, er maaske ikke forbilledlig men dog afgørende og i det store og hele al Respekt værd. Enigheden gælder kun, for saa vidt Talen er om Protest mod de fremmede Optræden, ikke mindst efter 29. August 1943 med de derpaa følgende Pogromer, andre horrible Retskrænkelser etc. Men man kan alligevel nære det bedste Haab om, at Fremtiden vil bevare denne Enighed i det store, selv om man i Detaljer — heldigvis, kan man sige — er uenige om mangt og meget. Det danske Frihedsraad, der i al Hemmelighed er blevet nedsat af danske Patrioter, har da ogsaa faaet en Sammensætning, der dækker de forskellige Anskuelser i Dagens Danmark. Af let forstaaelige Aarsager kan Navne ikke nævnes, men Frihedsraadets Program taler sit tydelige Sprog og er i høj Grad paaskønnelsesværdigt. Det hedder deri:

»Den ny Regering, som paa forfatningsmæssigt Grundlag udnævnes af Kongen umiddelbart ved Besættelsens Ophør, har følgende Opgaver: 1) Øjeblikkelig Fængsling af alle nazistiske Elementer. 2) Forbud mod

de hvervede Korps, Afvæbning og Fængsling af deres Medlemmer. 3) Suspension af Embeds- og Tjenestemænd, der har begunstiget Fjenden. 4) Ophævelse af alle Undtagelseslove og Bestemmelser, der er gennemført efter tysk Ordre eller Önske eller i tysk Interesse. 5) Frigivelse af alle politiske og andre Fanger, der er dømt efter Undtagelseslovgivningen for Udövelse af national Virksomhed. 6) Ophævelse af Afskedigelser indenfor det offentlige, der er foretaget efter tysk Ordre eller Önske eller i tysk Interesse. 7) Snarlig Udskrivning af frie Valg til Rigsdagen, senest et halvt Aar efter at Bestemmelsen er ophört.

Den derefter valgte Rigsdag og den Regering, der fremgaar heraf, skal foruden de övrige Samfundsproblemer, herunder Beskäftigelsesproblemet, tage Stilling til: 1) Nedsættelse af en parlamentarisk Kommission til Undersögelse af, om Enkeltpersoner indenfor Ministerium og Administration har gjort sig skyldige i strafbare Undladelser og Fortielser af Betydning for Landets Forsvarsforanstaltninger i Dagene omkring den 9. April 1940. De fölgende seks Punkter behandler ogsaa Nedsættelse af Kommissioner til Undersögelse af Forhold i Okkupationstiden, Erstatnings- og lign. Undersögelser Side om Side med Strafundersögelserne.

Det fremgaar af hele Frihedsraadets Program, at man straks vil skride til effektive Forholdsregler overfor de landsforrædiske Elementer. Derefter bliver det Spørgsmaalet, hvordan man skal handle overfor de Mænd, der har det mest direkte Ansvar for den 9. April. Mens hele det danske Folk i sit Syn paa Forræderne staar enigt, maa det siges allerede nu, at det beklageligvis saavel fra dansk som fra svensk Side har vist sig Tendenser til at komme disse andre Dröftelser i Forköbet, og man kan her pege paa de sidste Forsög, nemlig en fra Formens Side overlegen og paa mange Punkter besnärende, i det rent referatmæssige absolut korrekt Bog, nylig udsendt paa Svensk under Pseudonymet Erik Ring, »Hitler beskyddar Danmark». Forfatteren gaar ind for, at den danske Forsvarsnihilismes förste Profet, Viggo Hörup, der nu i over 40 Aar har hvilet i sin Grav, fortsat över en stärk Indflydelse paa dansk Kultur, dansk Demokrati og hele Udviklingen i Danmark — ja, — og det er det rent groteske — at det faktisk er hans Aand, der har betinget den danske Modstand under Okkupationen. Overfor dette meget behändige og intelligent fremförte Forsög paa Historieforfalskning maa og vil der blive reageret stärkt fra mange Sider i Danmark. Dobbelt beklageligt er det imidlertid, at man fra visse Sider i Sverige, saaledes Dagens Nyheters Danmarks-Ekspert, gaar ind for denne Bogens Tendens og karakteriserer Forfatteren og den hörupske Aand som repräsenterende »det bedste i Danmark». Overfor denne fantastiske Paastand, fremsat, samtidig med, at unge danske Patrioter — som med Rette kunde kaldes de bedste, om denne taabelige Betegnelse overhovedet skulde anvendes — henrettes, maa det være tilstrækkeligt at pege paa den Kendsgerning, at de Kredse, der er gaaet ind for den hörupske Linie, er dem, der under Okkupationen har ydet mindst, hele Tiden har været negative og i höjeste Grad har savnet enhver Form for Civilcourage. De har

bestandig fulgt Seavenius i hans Eftergivenhedspolitik, skönt han saavist ikke — hvad Ring da ogsaa meget rigtigt gör opmærksom paa i et straalende tegnet Porträt af Junkeren — skal tages som Udtryk for dansk Demokrati eller Radikalisme. De eneste, der konsekvent har fulgt Hörups Linie til det yderste, personificerer sig i Folk som Overretssagfører Ejnar Krenchel, der i Radioen holder store Foredrag mod Sabotagen og hävder, at han förer Hörups Linie og = Tysklands Politik, »hvad skal det nytte —», videre, ligesom et andet typisk Hörupprodukt, »Politikens» Lederskribent, Anker Kirkeby staaar paa et tilsvarende Standpunkt. Disse to der i almindelige Danskes Öjne repräsenterer det mest selvopgivende, vi ejer, er Radikalismens mest konsekvente Stötter i Dag, Hörups direkte Arvtagere. Men at denne Aand ikke er Udtryk for noget af Värdi i Danmark, endsige det bedste — ganske vist anvendt paa andre og unägtelig värdigere Personer — siger sig selv. Radikalismen har haft sin store sociale og kulturelle Betydning, det kan ingen nägte; men den er et saa udpræget civilt Fredsprodukt, at den maa komme til kort i Situationer som den nuvärende i Danmark. Dens Forsvarspolitik havde när udslettet Landet, men de snart fire Aars Okkupation har faaet det danske Folks bedste Instinkter frem, og navnlig er Arbejderne blevet sig nationalt bevidst. En samlet Front gaar nu ind for det Danmark, som der bygges paa i disse Aar, og det Danmark har meget lidt tilfælles med den hörupske Aand. Det er et demokratisk Danmark, men det er hverken et forsvarsnihilistisk eller defaitistisk Land.

Hörups ofte gentagne Slagord var: »Hvad skal det nytte —» eller »Hvad kan det nytte?«, som det oftest citeres — »med et Forsvar». Havde disse Selvudslettelsens Ord ikke för faaet Dödsstödet, fik de det i alt Fald i April 1942 gennem den tyske General von Kaupisch's i Anledning af 2 Aarsdagen for Overfaldet paa Danmark fremsatte Udtalelse om, at hvis Danmark i blot eet eller to Dögn havde kunnet opholde den tyske Här, vilde Anfaldet mod Norge ikke have fundet Sted — og som Fölge deraf heller ikke Krigen mod Norge eller Danmark. Det er dette, der er den mest katastrofale Udgang for den hörupske Forsvarsnihilisme. *Vi kunde have undgaaet Krigen, om vi blot havde haft et tilstrækkeligt Forsvar.* Om dette Forsvar skulde have väret et nordisk Forsvarsforbund er naturligvis det Spöragsmaal, der straks melder sig. Der er ingen Grund til at tro, at den tyske Generals Udtalelse ikke dækker, hvad ledende tyske Kredse mener — idet han simpelthen ellers ikke vilde have faaet Lov at fremsätte dem i Hitlers tredie Rige. Han maa altsaa tages som et fuldgyldigt Vidne, hvor beklageligt det end er, og hvor tragisk Sandheden end kan synes.

Nu skal det retfärdigvis siges, at det selvfølgelig ikke var Hörup alene, der var Skyld i, at dansk Forsvarsväsen forfaldt, men hans Aand prägede dansk Politik i lange Tider, og som den konservative Redaktör Anders Vigen ganske rigtigt har udtalt i en iövrigt ganske sympatisk Skildring af Stauning: »Thorvald Stauning förte jo som Minister ikke socialdemokratisk men radikal Politik.» Stauning havde ikke Begreb om eller Interesse for Udenrigspolitik og overlod paa dette Punkt alt til P. Munch. Denne, Danmarks Udenrigsminister paa

den kritiske Dag, var Hörups direkte Arvtager og den, der havde Hovedansvaret for, at den underlige klamme Aand kom til at hvile over mange Aars Udvikling. For der er ikke Tvivl om, at radikale Politikere som f. Eks. Ove Rode og Edvard Brandes ganske klart har set, at det ikke gik at fortsætte den doktrinære Linie, som Munch imidlertid gennemførte. Den kunde kun gennemføres takket være Stauning og hans Position indenfor Arbejderklassen og det carte blanche, han paa alle forsvars- og udenrigspolitiske Omraader gav P. Munch. Hans Optræden efter Okkupationen var desværre den naturlige Konsekvens. Christmas Möller reagerede, Vilh. la Cour endnu stærkere og mange andre danske Patrioter med dem, men man var bundet, og gjorde man sig udtilbens, tog Regeringen sig af de formastelige og afskedigede dem paa tysk Ordre. Der er noget uendelig sørgeligt i hele denne Udvikling, og man kan sige, at havde Stauning lyttet efter en tidligere radikal Skribent, nemlig den nylig afdøde Redaktør Nicolai Blädels Ord, i saavel forsvarspolitisk som udenrigspolitisk Henseende, vilde meget have formet sig anderledes. I Stedet for behandlede man i mange Aar Blädel som en besværlig Kritiker, der ikke havde noget Parti bag sig. Forholdet var det, at han, der oprindeligt havde følt sig tiltalt af og tilhørte det radikale Parti i en Aarrække, saa dets Fejl og, da det fanatisk holdt paa sin Forsvarsnihilisme, forlod det.

Det er et lidet flatterende Billede, de første Okkupationsaar giver af dansk radikal Politik i sine yderste Konsekvenser. Mangel paa personligt Mod har præget Mænd som P. Munch i en beskæmmende Grad, men samtidig har den radikale Aands Koryfæer bestandig været i Besiddelse af en rigelig Portion Arrogance og Trang til Klikedannelse. Det var en lille Klike, der førte den hörupske Aand videre, — det var som et gammelt Helgenskrin med en Helgens frønnede Benrester, — og de lagde aldrig Skjul paa, at de alene repræsenterede den højeste Dannelse og den højeste Viden. Alle andre var Idioter eller Taaber.

Den hörupske Aand blev for to Generationer Danmarks Skæbne. Naar det nu hævdes, at det demokratiske Danmark i Dag, vi alle er stolte af, kan føre sine Rødder tilbage alene til hans Virke, maa det betegnes som en grov Fortegning. Utallige gode Kræfter har bidraget til at forme det danske Demokrati, der i Dag yder saa fast Modstand. Danmark har ejet en lang Række Personligheder, der virkede i den Retning, og i Hörups egen Generation først og fremmest den store Venstrefører, i mange Henseender hans Modstander, Christen Berg, hvis manende Ord »Gaa aldrig paa Akkord med Uretten», den Gang udtalt i den indrepolitiske Kamp, i Dag har faaet en aktuel Klang og en Betydning langt større end Christen Berg nogensinde har tænkt sig. Men dansk Demokrati har, hvis nogen enkelt Mand skal fremhæves, først og fremmest Grundtvig at takke for sin Styrke. Den store Folkeopdrager, Seer og Digter, hvis Profetier var af en ganske enestaaende Art — almenkendt er saaledes hans Analyse fra 1838 af det »Herrenvolk», som vi i Dag ser udfolde sig, — lagde med Folkehøjskolen Grundlaget for et dansk Demokratis Udvikling. Den alt

overskyggende Begivenhed, der nu er sket, Tyskernes og deres — danske — Haandlangeres Mord paa Kaj Munk, placerer, uanset den store Digter-Præsts mange tidligere Synspunkter, denne — ikke mindst efter hans brutale Död — som den, der naturligt förer denne Linie videre. Det Modstandens Danmark, vi i Dag kan konstatere, har i Kaj Munk sin ypperste Repräsentant; det er hans Aand og ikke Hörups, der vil präge Danmark, ikke blot nu men ogsaa i Fremtiden. Den Kreds, Hörup tilhørte, gjorde alt for at latterliggöre og undervurdere Grundtvigs Värk, men i Dag har det bevist sin Livskraft som maaske aldrig för. Naar man taler om et demokratisk Danmark, er det jo nemlig ikke saa meget det rent politiske, man tänker paa, hele det danske Samfund var gennemdemokratisk i Ordets bedste Betydning, då Okkupationen kom. Det daglige Liv var det, alle de almengyldige Anskuelser havde deres Präg deraf. Det politiske Demokrati havde sin Achilleshäl, og det var Forsvaret. Her har Hörup og hans Efterfölgere deres store Ansvar. Den rene Negativisme her maatte blive direkte farlig for Landet, men dog först, da Stauning som den almächtige Leder af det danske Arbejderparti, Socialdemokratiet, akcepterede de Hörup-Munchske Idéer og lod dem indgaa i Partiets Program. De danske Arbejdere har näppe nogensinde väret defaitistisk indstillede, og det er sörgeligt, at det blev dette store Parti, der skulde faa det direkte Ansvar for, hvad en lille politisk Klike i sin Tid havde formuleret. Nu er Arbejdernes Stilling en helt anden. Det har de bevist under Okkupationen. Det er ikke Staunings, end sige Munchs og Hörups Aand, der präger dem. De gamle Tidens Klassekamp vil blive aflöst af en Samarbejdets Aand, der allerede i disse Aar har väret märkbar, ikke mindst mellem konservative og store Dele af Arbejderklassen, et Samarbejde, der vil faa Betydning i Fremtiden.

»Hvad skal det nytte«-Linien förer kun til den rene Selvopgivelse, men det er for saa vidt heldigt, at vi ser denne Linie i sine yderste Konsekvenser, personificeret i dens sörgeligste Repräsentant, Antimilitaristen Ejnar Krenchel, der i en tysk Militärbil og bevogtet af Gestapofolk, for at der ikke skal tilstöde ham noget fra harmfulde Landsmäns Side, föres til Radiohuset for där at tale mod Sabotagen og dansk Modstandsvilje, idet han forfägter som Danmarks Maal, at Landet skal opgive al selvständig Udenrigspolitik, Militärväsen og Handelspolitik, som det bliver Tysklands Sag at overtage. Heroverfor behöver kun at siges, at Danmark, der i Dag intet Militärväsen har, alligevel ikke mangler Soldater, for Soldaterne i Dag er simpelthen Sabotörerne, Danmarks frivillige og modige Forkämpere for Landets Frihed. Der er Folk i Danmark, der tager Afstand fra dem, selv en Mand som Professor Hartvig Frisch, Socialdemokraten, der skrev Bogen »Pest over Europa« og var Nazismens voldsomste Angriber. Han har skuffet sine gamle Beundrere blandt Studenterne ved nu i en Tale at indrangere sig selv blandt Defaitisterne. Heldigvis er der fra anden Side, om end i Stilhed, som det maa väre, fremsat Udtalelser, der kan samle hele det Danmark, der vil yde en Modstand. Det er ligesom Begivenhederne i det sidste Aar har krystalliseret sig i

dette: Kan det nytte? Kan vi yde Modstand? — og Svaret fra Tusinder af Struber: Ja! Det er et Fremtidens Danmark, der i denne Tid lægges Grunden til, i alt, hvad der sker. Modstanden har faaet sin ganske specielle Form. Langt de fleste Danske er i Dag enige i deres Syn paa Forsvaret og Sabotagen. Man gaar ingen for nær ved at sige, at det er saa at sige de samme Kredse. Som Christmas Möller for nylig udtrykte det: Derom er dog de fleste Danske enige: Danmark skal aldrig opleve et nyt 9.de April! *Age Heinberg.*

Studentdeportationerna i Norge. Den tyska aktionen mot Oslouniversitetet och dess studenter kan inte betraktas annat än som ett upprörande och brutalt övergrepp. Den är ett försök att för långliga tider framåt dekapitera norsk kultur. En uppbromsning av t. ex. läkarutbildningen måste ha en förödande inverkan för framtiden. När detta sker med berätt mod är det ett slag riktat mot hela nationen. Det är därför den naturligaste sak att svensk opinion reagerat med sällspord styrka och att indignationen bland de svenska kollegerna — professorerna och studenterna — tagit sig de starkaste uttrycken.

Den svenska opinionsyttringen skulle dock säkerligen ha kunnat få ett än kraftigare eftertryck, om inte i den inblandats en mängd uttalanden, som hade sin udd riktad mer mot den svenska regeringen än mot den tyska. Det kan förvisso ställas under debatt, om vår regering i nordiska och humanitära frågor alltid uppträtt med den rakryggade och konsekventa oräddhet, som händelserna påkallat — möjligt är dock, att regeringen gjort åtskilligt mer än som kommit till offentlig kännedom, ehuru den föredragit att handla sekret, i tro att den därmed skulle vinna större framgång i det aktuella fallet. Just i föreliggande fråga borde regeringens uppträdande dock ha varit ägnat att samla hela vårt folk. Redan innan riksdagsinterpellationerna framställdes den onsdag, då omfattningen av den tyska våldsaktionen blev känd i sin helhet, hade regeringen inlett förhandlingar med den tyska regeringen. De avgivna noterna kunde knappast vara mera uttrycksfulla för den svenska reaktionen. Och utrikesminister Günthers uttalande i årets remissdebatt, där han förebådade restriktioner i svensk-tyska kulturutbytet sedan tyskarna deporterat en ny kontingent studenter, visade på nytt det allvar, som den svenska regeringen tillmätte framfarten mot de norska studenterna.

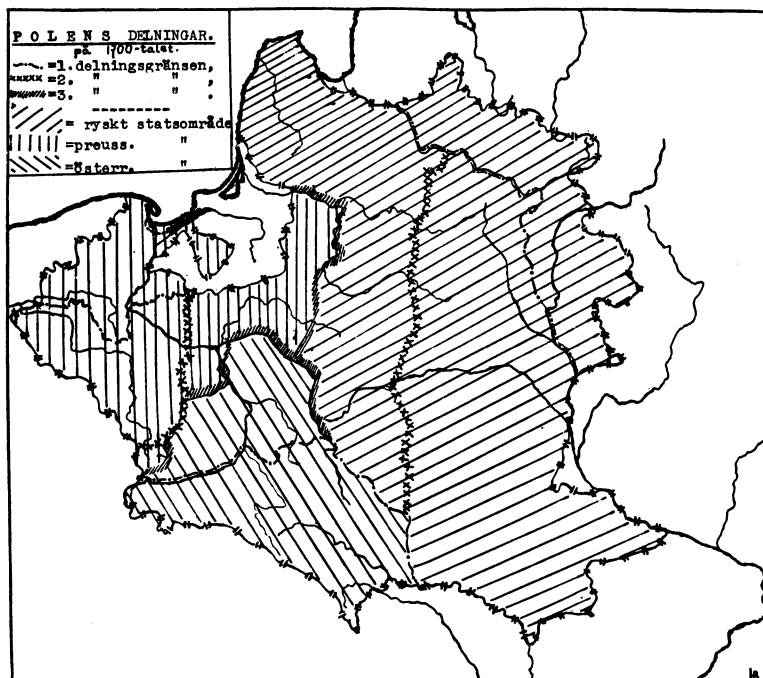
I ett avseende är det emellertid svårt att bestrida, att regeringen uppträtt med en viss fumlighet. Det är ånyo regeringens sätt att handskas med den allmänna opinionen. Den vållade därigenom själv åtskillig oreda bland allmänheten. F. d. Socialdemokratens uttorkningar av den första noten voro nämligen varken lyckligt hopkomna eller tydligen ens riktiga. De måste alstra undran och förvåning. Det är underligt att regeringen ej tagit lärdom av de intermezzon, som tidigare förekommit, och sökt åvägbringa en ändring inom detta slags statliga informationsverksamhet. Eljest synes kritiken mot uppläggningsen av den första noten ganska malplacerad. Det skulle ha varit ganska exempellöst, om regeringen preciserat vad den tänkt

göra, ifall den tyska aktionen skulle ha fullföljts i hela dess från början tydliga tilltänkta vidd. Att bevara handlingsfriheten måste vara ett eminent svenskt intresse. Det har också efteråt visat sig, att kritiken av den svenska regeringens uppträdande inte alls rönt det gensvar bland de allierade, som man till en början, på basis av ett enstaka norskt tidningsuttalande, ville göra gällande från de svenska regeringsopponenternas sida. Tvärtom torde det ha förhållit sig så, att just i denna fråga den svenska regeringens inskridande vunnit oreserverat erkännande på högsta officiella håll bland västmakterna.

Den, som med eftertanke läste vissa organ av »oppositionell» karaktär, hade emellertid svårt att komma ifrån, att här krafter voro i rörelse, för vilka det framför allt gällde att komma regeringen, i första rummet utrikesministern, till livs. Man hade nästan det intrycket, att för dessa kretsar de norska studenterna egentligen blott voro bönder i det partipolitiska schackspelet. Ingen är pliktig att i vått och torrt prisa de styrandes vishet, men i ett sådant läge som det nu rådande uppdrager dock lojaliteten mot Sverige vissa gränser, och det kan svårligen bestridas, att de vida överskredos i flera av angreppen på den officiella politiken. Det är likaledes allt annat än tilltalande att söka utnyttja en allmän ärlig folklig harm för politiska syften, som för det stora flertalet torde vara absolut främmande. Regeringens andra not och avbrytandet av deportationerna tog dock luften ur de oppositionella ballongerna.

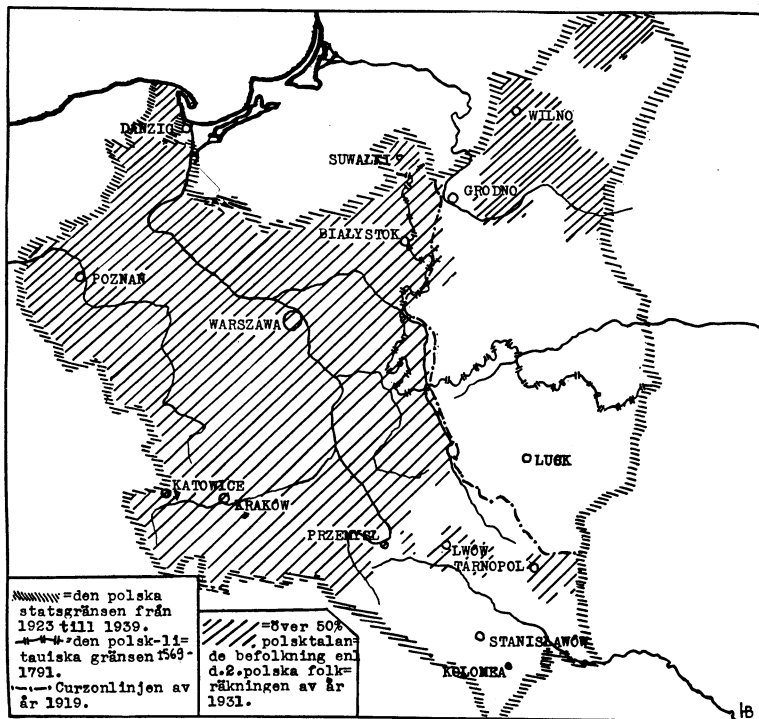
Det fanns emellertid andra känslostämningar, som under den lidelsefulla debatten i december bröto sig fram och som vände sig mot de svenska studenterna. De skönjdes särskilt hos vissa socialdemokratiska kretsar och togo formen av en kritik mot våra akademiker för att dessa ställt till med sina demonstrationer, samtidigt som de tegat när t. ex. norska fackföreningsledare avrättats eller de norska skollärarna deporterats eller fiskelägen bränts ner. Även om det kan ligga något i dessa förebråelser, skulle det dock ha tett sig hart när mot naturen, om studenterna nu inte höjt sina stämmor i en kulturfråga, som dock måste ligga just dem speciellt om hjärtat. För övrigt framträdde indignationen utan bemanling även i Finland, Schweiz och andra länder. Utrikesminister Günthers hållning i hela denna affär synes ge vid handen, att han inte anslutit sig till denna aversion mot studenterna utan haft full förståelse för deras opinionsyttringar. Hans ord i remissdebatten ha t. o. m. ställt honom mycket nära dem och deras krav. Och man vill gärna hoppas, att utrikesministern och regeringen inte heller framdeles skola dra sig för att manligt och oförskräckt föra humanitetens talan, åtminstone när nordiska grannländer utsätts för orättmätigt våld. Det svenska ingripandet i Oslofrågan visar, att det inte behöver ske förgäves, även om alla förhoppningar inte kunna infrias.

Skuggor över Polen. »Med hänsyn till det polska statsöverhuvudets svaghet och galenskap kan man knappast vänta sig att få hans personliga insats på vår sida. Därför är det framför allt nödvändigt att dra över den polska nationen till oss. Fördenskull skall

man intala polackerna, att vi icke tänka på en inblandning i deras inre angelägenheter, att vi äro beredda till ett förbund med dem under garanti av deras besittningar, att vi vilja ge deras näringsliv allehanda fördelar. Tiden kommer att visa, om vi på så sätt kunna dra Polen till oss. Skulle våra ansträngningar visa sig vara fruktlösa, får man icke tveka att förintä de missunnsammes avsikter med de yttersta medlen och med den polska motkonfederationens hjälp.»

Detta är ett avsnitt ur en rysk hemlig instruktion. Visserligen är icke Stalin författaren och ej heller Molotov mottagaren. Det var Katarina II, som skrev detta den 16 (efter vår almanacka den 27) maj till sin minister Potemkin. Det må tilläggas, att den stora tsarinnan ännu icke tillhör leden av äldre nationalhjältar, som återinsatts av sovjetregimen. Dessa led börja med Alexander Nevskij, korsriddarnas och svenskarnas besegrare, och sluta tillsvidare med greve Kutusov, Napoleons övervinnare. Detta dokument, som för ungefär 70 år sedan upptäcktes av den polske historikern Kalinka i Petersburg, ter sig ändå aktuellt. Tsarinnan, som fyra år senare tillsammans med Preussen och Österrike delade det polska statsområdet, lekte vid den tiden ännu med tanken att ensam lägga under sig hela det dåvarande Polen. Frankrike var förlamat av revolutionen, Österrike ansågs efter ett gemensamt krig mot turkarna som Rysslands vän, men Preussen, som åtnjöt Englands välvilja gällde liksom Gustav III:s Sverige och

även Turkiet för att vara en farlig motspelare. Men ett 1790 slutet vänskapsfördrag mellan Berlin och Warszawa ledde icke till det av den preussiska politiken eftersträfvade förvärvet av Danzig och Thorn. Därför enade sig Fredrik Wilhelm II och Katarina om den delningslinje, som nästan precis överensstämmer med den nu åter mycket omnämnda Curzonlinjen av år 1919 och den blott föga avvikande Ribbentropinjen av år 1939. Endast i söder bemäktigade sig Wien ett område, som gick mycket längre österut och som ungefär motsvarade den romtrogna grekiska unionskyrkans inflytelsesfär. I dessa trakter, som redan på 1300-talet voro under polskt välde, vill Stalin bli en »de ryska ländernas samlare». Han förenar den stora kvinnliga föregångarens skiftande mål: att främtaga Polen dess ostslaviska undersåtar och att i den polska reststaten utesluta varje inflytande av de mot Ryssland »missunnssamme». Han håller även en motfederation beredd, denna gång icke under ledning av stora magnater utan mera tidsenligt av agitatorer och unga officerare.

T. o. m. Polens vänner kunna med kändedom av den polska republikens sista folkräkning svårligen förneka, att den gräns, som sovjetregeringen i dag åter kräver, ungefär sammanfaller med det polska slutna boområdets ostgräns. Det är nästan samma linje, som skilde de f. d. polska kronområdena från storfurstendömet Litauen med dess

unierade länder. Linjen är också nästan identisk med ostgränsen för det napoleonska hertigdömet Warszawa och för det av Wienkongressen konstituerade konungariket Polen, som år 1831 förvandlades till ett ryskt generalguvernement. Västmakterna föreslog denna gräns i slutet på 1919 som provisorisk demarkationslinje (jfr Sv. T., årg. XXX, häfte 4: »Det polsk-ryska gränsproblemet»), och de ha aldrig utsträckt sina territoriella garantiförsök längre österut. När Polen, hårt pressat av Röda armén, i juli 1920 på konferensen i Spaa anropade de allerades hjälp, blev detta ännu tydligare än förut. Den auktoritative polske historikern, prof. Michal Bobrzynski berättar härom: »Polen kunde icke diktera de villkor, under vilka ententen var beredd att lämna hjälp. Dessa villkor voro mycket hårda. Om Ryssland hade accepterat vapenstilleståndet, så skulle vår östra gräns ha dragits i enlighet med den preliminära linje, som fastslagits den 8 dec. 1919.» Det var Curzonlinjen. Ryssarna avböjde emellertid västmakternas vapenstilleståndsfröslag; de gingo åter till angrepp och led det svåra nederlaget vid Warszawa, som 1921 hade fredsslutet i Riga med en mycket längre österut framskjuten polsk gräns till följd. Åtminstone vid Rigakonferensen erkände de ryska delegaterna dock oförblommerat Polens rätt till den avtalade gränsen.

Men Polen har alla skäl att känna sig upprört över Rysslands bryska uppträdande. Polen var siste ägaren av området under fredstid; till Polen eller det polsk-litauiska riket hörde det före Polens delningar på 1700-talet, och ett vida längre österut liggande gebit löd då under Warszawa; den historiska rätten talar alltså här mest till Polens favör. Vidare kan Polen åberopa Atlantchartans princip om icke-erkännandet av våldsamma territoriella förändringar; likaså kan Polen hänvisa till det officiella engelska ogillandet av den 1939 med Tyskland överenskomna ryska inmarschen. I materiellt hänseende kan Polen peka på sina goda avsikter att — i mån av förmåga efter nära halvtannat århundrades utsugning från grannarnas sida — bringa sina ekonomiskt sedan länge försummade östliga områden i samma tillstånd som landets västprovinser.

Givetvis är det omöjligt att ange, hur befolkningen själv ställer sig till de sovjetryska och polska alternativen. Den först nu tillkännagivna, år 1939 anordnade ryska folkomröstningen var givetvis parodisk och kan ej tas på allvar. Möjligt är, att ukrainarne i de efter delningen till 1918 ryska, religiöst av den grekiska orthodoxien präglade områdena Volhynien och Polesien delvis äro Moskvaorienterade, liksom vitryssarna i provinsen Nowogródek. Otivelaktigt antirysk är emellertid fortfarande stämningen i det f. d. österrikiska Ostgaliziens tre polska vojvodskap, som religiöst äro romtrogna. Det korta ryssväldet från 1939 till 1941 stöddes där tydligen endast av en liten inhemska minoritet, och den nuvarande oppositionen mot det tyska ockupationsväldet har av många tecken att döma icke någon moskvavänlig karaktär. Just de ostgaliziska områdena måste emellertid den ryska maktpolitiken sätta det största värde på, icke blott därför att olja, jordgas och mycket bördig åker- och trädgårdsjord finnes där. Där löper ju vägen från Sovjetukrainan till Slovakiet — förbindelse-

linjen till Moskvas genom fördraget Stalin—Benesj utpekade framtida stödjepelare i Mellaneuropa.

Enligt de ryska planerna skulle Polen finna ersättning för detta »röda Ruthenien», som t. o. m. i österrikisk tid regerades av polska ståthållare, i ostpreussiska eller schlesiska områden. Där kan befolkningens största del troligen aldrig assimileras, utan den skulle sannolikt behöva evakueras. Därigenom kommer Polen oundvikligen i långvarig fiendskap med sitt västra grannfolk, oavsett alla framtida skiftningar i regeringsformer och internationella konstellationer. I realiteten måste detta leda till att Polen underordnar sin politik under den stora östliga maktens beskydd. Troligen är det detta, som Sovjet genom sina projekt eftersträvat.

Historien ger inget fullständigt och otvetydigt svar på frågan, vilken gräns mellan Polen och Ryssland det är, som i dag skulle vara rättvis. Icke ens de mest extrema polska nationalisterna fordrade 1919 den polska republikens ostgräns från tiden för första delningen 1772, emedan den ej skulle överensstämma med nationalitetsgrundsatsen och troligen ej heller med folkviljan i de övervägande av vitryssar och ukrainare bebodda provinserna. Aktualiserandet av den forna inre gränsen mellan de polska och lithauiska delarna inom den historiska adelsrepubliken skulle å andra sidan innebära, att Sovjetunionen ansåges såsom den rättmätige arvtagaren till den medeltida lithauiska staten, vartill folkviljan i dessa trakter aldrig givit den fullmakt. Återställandet av denna gräns skulle för övrigt ej medföra ett avgörande beträffande det viktigaste av de omstridda områden, nämligen Ostgalizien (provinserna Lemberg, Stanislau, Tarnopol). Om detta område har även Curzonlinjen ej velat fälla ett avgörande: den delade endast norra och mellersta Polen och lämnade frågan om de södra provinserna till en senare uppgörelse, som 1923 utföll till Polens favör. Man kan med säkerhet säga, att befolkningsmajoriteten inom dessa galiziska områden, såväl den polska som den ukrainska, i dag liksom under hela sin förflutna historia skulle värja sig mot ett utlämnande till Moskva. Beträffande dessa sydliga provinser ger historien ett klart besked, vart de skola höra: 600 års politiska tillhörighet till det av Polen och Österrike representerade västerlandet, en 500-årig uppfostran i kyrklig gemenskap med Rom ha avskilt Ostgaliziens (Västukrainas) kultur och folk från Ryssland.

Vad som med rätta måst väcka indignation i Polen är maktspråkens politik. Ingen polack var inbjuden till Moskva- och Teheran-konferenserna. Polen tillfrågas ej ens, trots att det är allierat, när dess territoriella livsfrågor avgöras. Polen ställdes utanför, när Stalin och Benesj pakterade, trots att Polen och Tjeckoslovakiet för ett par år sedan ingingo en federation. En folkomröstning i de omstridda områdena skulle, även om den anordnades under betryggande kontroll, bli tämligen värdelös; ty vid den fjärde delningen, 1939 års uppgörelse mellan Ribbentrop och Molotov om Polens styckande, deporterade ryssarna från den av dem erövrade delen över 1 miljon polacker, som nu till största delen försvunnit i Ryssland och i vart fall berövats sitt polska medborgarskap. Vem kan höra deras vota?

Och säkerligen ha tyskarna under sin ockupation deporterat eller likviderat nya massor av polacker.

Det sista avgörandet i dessa frågor, vilkas lösning måste återverka på hela Europa, beror på det militära läget vid krigsslutet. Det enda, som står fast, äro den ryska politikens inriktning och bestämdheten i den för dessa mål insatta politiska viljan. Den förste härskaren i Moskva, som börjat »med de ryska ländernas samling» var Ivan III, renässansfursten, som avkastade tartarernas ok och uppförde Kreml. Han kallade sig redan »alla ryssars herre» och menade därmed även invånarna i de under tidigare århundraden till de västliga grannstaterna förlorade områdena. Eftersom en diplomatinstruktion inledde dessa reflexioner, må även hans instruktion för ett sändebud till den litauiske storfursten få avsluta den. Till denne litauiske regents stat hörde även det f. d. ryska furstedömet Grodno. Därför bestämde storfursten i Moskva 1493 för sitt sändebuds uppträdande följande: »Om han tillfrågas varför storfursten antagit titeln »alla ryssars herre», så skall Dmitry svara: »Min herre har befallt mig att så kalla honom. Den, som vill veta mera, må åka till Moskva, där skall man säga honom det.» Har Moskvas diplomatiska stil förändrats så mycket under de sista 450 åren?

1943 års bokproduktion. Till 1942 års rekordsiffra torde fjolårets bokproduktion inte nå upp. Enligt en preliminär beräkning av redaktör Yngve Hedvall i Svensk bokhandelstidning torde den med något hundratal böcker komma att understiga 1942 års produktion, som var 3,434 böcker, svensk bokproduktions högsta siffra hittills. Omfånget av den bokmängd, som har direkt och aktuellt intresse för den stora allmänheten, framgår av den av förläggarna själva utgivna och redigerade julkatalogen, som upptog omkring 1,000 nummer; resten utgöres av småskrifter, böcker och broschyrer för speciella ändamål, omtryck o. s. v. Enligt Hedvalls beräkning torde 1943 års försäljningssiffra överträffa 1942 års med omkring 10 %.

Liksom om föregående års bokproduktion (Sv. Tidskr. 1943, s. 152 f.) kan man om 1943 års konstatera, att den hållit sig på en kvalitativt ganska hygglig nivå, i synnerhet om man jämför den med densamma under förra kriget. Ur den andliga folkhälsans synpunkt har man säkerligen mycket litet att klaga över. Det är tydligt att den stora allmänheten som bokläsare kommit ut ur slyngelären med dessas smak för det pikanta och rafflande. Vräkigheten och lyxen har inte heller gjort sig så bred som under föregående krisår, då en hel del tämligen överflödiga lyx- och planschverk sågo dagen till fantastiska priser. Härtill finnas inga motsvarigheter för närvarande; de få dyrbarare exklusiva ting som utgivits under året försvara väl sin plats.

Vad som framför allt är karakteristiskt för 1943 års bokmarknad är det stora intresset för den aktuella utrikespolitiska litteraturen, av kända skäl mer än väl förståeligt. Ett par sådana böcker, Arvid Fredborgs »Bakom stålvallen» och Gunnar T:son Pihls »Tyskland går sista rondan», stodo hela hösten främst på best-sellers-listan. Den som ville kunde under hösten göra den iakttagelsen, att boken i verkligheten

har en långt mera djupgående opinionsbildande förmåga än pressen, som väl i många fall sagt detsamma som de båda författarna, men vars uppgifter inte blivit tagna riktigt på allvar eller också blivit glömda strax efter läsningen. Men vid sidan av denna opinionsbildande verkan inom landet ha de båda böckerna i utlandet, särskilt i England och Amerika, väckt en uppmärksamhet, som aldrig tidigare kommit en svensk bok till del, en kulturpolitisk faktor att för närvarande räkna med; intresset för dessa böcker kan komma den svenska litteraturen i sin helhet i en eller annan form till godo. Även redogörelserna för händelserna i grannländerna Danmark och Norge rönt stor uppskattning och i någon mån även motsvarande böcker om Belgien, Holland och Frankrike.

I motsats till vad som var förhållandet 1942 har 1943 års skönlitteratur inte att uppvisa några så stora succéer som Vilhelm Mobergs »Rid i natt». Det mesta av fjolårets romanskörd hade inte den Mobergska romanens dubbla syfte utan avsåg tydligen främst att underhålla, på ett eller annat undantag när. Ur bildningssynpunkt noterar man med glädje fortsättandet eller nyuppläggandet av några författares samlade skrifter, t. ex. Hjalmar Söderbergs, Verner von Heidenstams och Selma Lagerlöfs — andra delen av Elin Wägners biografi över den sistnämnda författarinnan hör också till årets bestående skörd. Anmärkningsvärt är också, att ett förlag börjat att omtrycka Emilie Flygare-Carléns »Bästa romaner». Allt aktualiserar på nytt frågan om inte den äldre litteraturen då och då borde förnyas i större utsträckning än som nu sker, gärna som här i urval hellre än att förstöra en god idé med ett överdrivet krav på fullständighet. En viss smak för det mogna och klassiska kan man kanske slutligen spåra i den omständigheten, att den enda av årets diktsamlingar — inalles ett fyrtiotal — som mera livligt efterfrågades säges ha varit det av Radiotjänst gjorda och utgivna urvalet »Dagens dikt». Men det är ingen ny iakttagelse, att den nya lyriken inte blir efterfrågad. Antologierna bruka däremot ha bättre marknad; under fjolåret fann Österlings urval av översättningar »All världens lyrik» många köpare.

Som vanligt dominerade översättningarna bland romanerna. På 152 svenska romaner kommo 184 översättningar mot 133, resp. 164 för 1942. Av dessa översättningar kommo under fjolåret omkring $\frac{2}{3}$ på den engelskspråkiga litteraturen. Ökat intresse tillvann sig av lätt förklarliga skäl också den danska och norska litteraturen men också den holländska och den italienska. Den tyska har däremot aldrig varit så svagt representerad som i fjol. Man kan häri tydligt utläsa hur svenska folket för närvarande reagerar och samsidigt konstatera, att på detta område är det krut redan förbrukat, som man eventuellt skulle kunnat använda i den utrikespolitiska skottväxlingen om deportationen av de norska studenterna. Även den franska litteraturen var beklagligtvis ytterst svagt företrädd. Det ser ut som inte heller översättningslitteraturen haft att uppvisa några topp prestationer. Mest efterfrågad uppges bland översättningarna dansken Kelvin Lindemans »Huset med det gröna trädet» ha blivit. Den stora uppskattning, som kom ett par äldre romaner i översättning till del, den

hundraåriga »Tjäna två herrar» av den schweiziske prästen Jeremias Gotthelf (Bitzius) och den tjugofemåriga »Människans slaveri» av Somerset Maugham, visar att allmänheten inte till varje pris kräver de sista nyheterna. Det finns sannolikt ännu outnyttjade resurser i den äldre internationella litteraturen. I en hel del fall torde dessa med fördel kunna inventeras, medan de färskaste nyheterna lagras en tid.

Vad som framkallat den kraftiga ökningen i bokproduktionen är säkerligen inte bara ett krisbehov. Det är alldeles uppenbart, att den bökköpande allmänheten ökats, särskilt bland de yngre årgångarna. En ny betydelsefull faktor är tillkomsten av bokklubbarna, som möjliggöra en mera permanent tillgång till den nytkomna litteraturen än om den enskilde skulle lita till blott egna resurser. Även om härutinnan skulle inträffa en minskning, när den nuvarande krisen avlöses av normalare tider och bättre tillgång på andra varor och förströelser, kan man med säkerhet räkna med att det nuvarande boköverskottet tillfört boken många vänner för livet. Sätillvida har den nuvarande situationen haft mycket gott med sig för boken, och det betyder kanske inte så mycket, om en eller annan kvalitativt mindre önskvärd sak kommit med bland årets böcker. Men i längden ligger det säkerligen både i litteraturens och förlagens intresse att en strängare sovring efter kvalitativa synpunkter sätter in redan under kristiden. Detta tycks också vara huvudtemat i hela pressens nyårspredikningar i ämnet. Det återstår att se, om dessa råd även under nya året komma att gå in genom det ena örat och ut genom det andra. I början av året tyckas förlagens män vara benägna att ge kritiken rätt, men de enskilda fallen måste naturligtvis behandlas med all möjlig ömhet och konsideration, så att det blir svårt att hålla fast vid tidigare fattade goda föresatser.

Bror Olsson.

Valårets riksdagsuvertyr. Sedan riksdagen numera blivit mer eller mindre perenn, kan det inte begäras, att öppnandet av ett nytt lagtima riksmöte skall bli samma evenemang som det tidigare ansågs vara. Under ett par veckors julhelg hinner det ju inte inträffa några större inrikespolitiska händelser, allra minst så länge samlingsregeringen äger bestånd och försöker utjämna meningsmotsatserna. Om man ändock i år spårat ett visst intresse för riksdagen, har detta berott på att året är valår och att höstens val av många tecken att döma komma att tillspetsas mer än som varit fallet 1940 och 1942.

Rent personellt ha inte stora, om än osedvanligt många förändringar inträffat. I professorerna Myrdal och Wahlund har första kammaren fått två publikfigurer, och den senare, som till stor överraskning till sist hamnat i bondeförbundet, skall väl försöka axla de mantlar, som partiets förutvarande professorer lämnat efter sig — med K. G. Westman avgick den siste i den trio Uppsalaprofessorer (utom Westman Nils Wohlin och C. A. Reuterskiöld), som bondeförbundet valde in i första kammaren 1919 och som var och en på sitt område spelade en mycket bemärkt roll under mellankrigsåren.

I andra kammaren ser man inte längre Ivar Österström, Conrad Jonsson, Elof Lindberg och Elof Eriksson, och det kan inte bestridas, att kammaren på grund av dessas frånvaro ter sig, åtminstone i jämförelse med första kammaren, än mer onyanserad än förr. Med Åtvidabergscheffen avgick för övrigt andra kammarens ende förutvarande statsråd. Ända sedan ett par år i medio av 1880-talet har det inte hänt, att andra kammaren i sitt galleri saknat exministrar. Till jämförelse kan det nämnas, att första kammaren har ett inslag av 13 förutvarande, mer eller mindre auktoritativa, tilläventyrs revanschlystna f. d. statsråd, något som jämte annat kan förklara att första kammaren just nu nog spelar en större roll än andra kammaren.

I personuppsättningen i övrigt observerar man, att folkpartiet till souschef i andra kammaren valt den nyinstallerade vice talmannen, lantbrukaren Carlström. Ryktena att professor Bertil Ohlin — som står såsom suppleant åt fröken Hesselgren — skulle genom den senares avsägelse föras över till andra kammaren och där inta ledarplatsen besannades sålunda inte; möjligen realiseras tanken vid höstvalen, även om professor Ohlin lär vara ohågad. Det anmärkningsvärda var den salut, varmed hr Carlström hälsades i Dag. Nyh. — ett högst ovanligt vredesutbrott mot den envise, men onekligen kunnige och självständige smålänningens person. I och för sig var valet onekligen ägnat att förvåna, med tanke på vissa folkpartikretsars opposition mot regeringens utrikespolitik; knappast någon folkpartist, utom möjligen hr Andersson i Rasjön själv, torde nämligen vara en så trofast anhängare av försiktigheten i utrikespolitisk statskonst som denne Sävsjörepresentant.

Vidare lägger man märke till att bondeförbundets gruppledare i andra kammaren, hr Svensson i Grönvik, valts till landshövding Conrad Jonssons efterträdare som ordförande i statsutskottets andra avdelning eller skolavdelning. Det är första gången en bonde intar den centrala plats i kulturlivet, som detta ordförandeskap skänker och där förut bl. a. Gottfrid Billing, Värner Rydén och biskop Bergqvist suttit. Före riksdagen troddes det, att lektor Pauli var den designerade, men hans självständighet i skolfrågor främjade säkerligen inte hans befordran, och vice ordförande i avdelningen blev med de många årens och de vita hårens rätt lektor Oscar Olsson.

Trontalet innehöll intet sensationellt — på senare år har katalogen över väntade viktigare regeringsförslag för övrigt inhiberats. Skulle inga utrikespolitiska händelser inträffa, synas riksdagens arbetsuppgifter bli mindre tyngande än de närmast föregående riksdagarna. Knappast heller statsverkspropositionen bragte några oväntade meddelanden. Budgeten bar alla spår av att vara en kompromissprodukt. Prognoserna om framtiden lyste med sin frånvaro, sannolikt beroende på dels de pågående utredningarna om efterkrigspolitiken och dels svårigheten att sammanjämka skiftande uppfattningar i samlingsregeringen om några mer programmatiska uttalanden. Huvudresultaten av budgetarbetet kunna eljest sammanfattas i följande: Några nya skatter anses inte erforderliga för att balansera normalbudgeten. Det beräknade underskottet, när både normalbudgeten och beredska-

pens utgifter läggas ihop, håller sig alltså kring 1,3 miljarder, vilken nätta summa måste upplånas och följaktligen stegra vår statsskuld till omkring 10 miljarder. Några större nya utgiftskrav inom normalbudgetens ram ha inte signalerats från regeringen, och bortser man från att en viss social expansion varit majoritetens pris för sin medverkan till uppbyggnaden, råder det alltså ett Stillhaltetillstånd i fråga om civila utgifter.

Även om det är ett valår, har man all anledning att tro att regeringens finansplan i huvudsak kommer att respekteras av riksdagen. Några utgiftssänkningar äro väl knappast att tänka på — det var länge sedan riksdagen intog sparsamhetens attityd gentemot regeringens makten. Å andra sidan torde normalbudgetens anslag väl i stort komma att beviljas i nära anslutning till regeringens önskan. Erfarenheterna från de två år, varunder systemet med en balanserad normalbudget tillämpats under kriget, ha nämligen visat att riksdagen inte vill rubba regeringens finansprogram. En och annan mindre jämkning av anslagsbelopp ändrar inte denna helhetsbild och överensstämmer för övrigt med riksdagens traditioner. I detta hänseende har riksdagen på senare tid snarast ålagt sig större återhållsamhet än förr.

Däremot har motionerandet i år tagit stora proportioner, och även om de flesta motioner inte syfta till direkta budgetbeslut i år utan stanna för krav på utredning och framtida beslut, kunna de binda både regering och riksdag för en expansiv utgiftspolitik vid kommande riksdagar. I år har motionerandet visserligen inte slagit rekord men dock varit livligare och rundhäntare än någonsin förr under krisåren. Orsakerna må vara höstvalet eller en känsla av att de tidigare hämningarna inte längre behöva anses som lika starka. Faktum är dock att de många motionskraven peka hän på en optimistisk tro på de närmaste årens finansiella resurser, vilken knappast kan ha sin grund i ett djupare ekonomiskt eftersinnande. Bortser man från kommunisterna, synas bondeförbundarna och de yngre socialdemokraterna vara de som lova mest. Bondeförbundet är berett att å ena sidan dra in omsättningskatten med dess cirka 300 miljoner och å andra sidan bevilja ett par tre hundra miljoner i allmänna barnbidrag, det senare trots att befolkningsutredningen arbetar och trots att professor Wahlund — som förmått bondeförbundet att i förväg acceptera de allmänna barnbidragen — själv är en av utredningens fyra ledamöter. De yngre socialdemokraterna — tydligen samlade kring hrr Torsten Nilsson, Sven Andersson, Edberg och Brandt i Aspa — bilda redan en betydelsefull falang inom riksdagen; det var denna konstellation, som först tog upp efterkrigsproblemen; nu vill den socialisera apoteksväsendet och byggnadsämnesindustrin o. s. v. Och sannolikt kommer professor Myrdal att med många uppslag liera sig med gruppen, vad tiden lider. Ett annat inte okänt men nu starkt accentuerat symptom är folkpensionärernas tryck vilket avsatt många spår i motionerna från olika håll. Folkpensionärerna utgöra en halvmiljonhövdad valmanskår, och man kan vara övertygad om att den kommer att bli medveten om sin röststyrka

och även förstå att bjuda befolkningspolitiken — omsorgen om det nya släktet — all tänkbar konkurrens om de tillgängliga statsmedlen.

Trots att kriget uppenbarligen närmar sig slutskedet dominerar för tillfället partiernas intresse av de finansiella och ekonomiska problemen. Givetvis upptar det utrikespolitiska skeendet även intresset men åtminstone i riksdagen är det ännu så länge föga kontroversiellt. Och denna politikens »materialisering» har givetvis ställt hr Wigforss nu liksom så många gånger förut i centrum. Själv vill han inte heller på något vis förflytta sig till bakgrunden. Hans omdaningsiver tycks endast stegras med åren. Hans uttalanden i remissdebatten och på Nationalekonomiska föreningen tyda alla på att han inte har någon egentlig tanke på skattesänkning. Skatten är för honom den stora sociala utjämningens osvikliga instrument. Skattepolitiken är för honom dock endast en etapp på vägen mot den ekonomiska demokratin. Politisk demokrati är i hans ögon föga värd, om den inte förenas med massornas bestämmanderätt även över produktionen. Ingen i det socialdemokratiska partiet har, ännu åtminstone, rest någon invändning mot detta radikala framtidsprogram med dess omstöpning av betingelserna för vårt ekonomiska liv. Och därmed har hr Wigforss ännu en gång vetat att dra upp den stora skiljelinjen i svensk politik, denna gång dock stående närmare målet än någonsin förr, eftersom hans parti i motsats till 1924, 1928 och 1932 numera förfogar över majoriteten i bägge kamrarna och alltså kan gå från ord till handling.

Mot bakgrunden av hr Wigforss' planer på social och ekonomisk omvälvning ter sig hr Åkerbergs invit i remissdebatten till de borgerliga att stanna kvar i samlingsregeringen även under efterkrigstidens besvär tämligen omöjlig. På dylika villkor kan ett framtida politiskt samarbete inte tänkas. Samregerandet skulle då endast betyda det borgerliga samhällets galgenfrist.

Varför inga baltiska exilregeringar? Nästan alla ockuperade länder ha sina exilregeringar för att bevaka sina livsintressen hos de allierade makterna vid slutuppgörelsen. Det gäller om Norge, Holland, Belgien, Frankrike (befrielseutskottet), Polen, Tjeckoslovakiet (trots att protektoratet Böhmen-Mähren under Haechas och Slovakien under Tisos ledning samarbete med tyskarna), Jugoslavien och Grekland. Danmark däremot saknar regering både i Köpenhamn och i anglosachsiska världen; Danmark kan dock i motsats till andra ockuperade stater peka på bestämda utfästelser från ockupanten om frihetens återvinning, och dessutom torde Christmas Møller och Kauffmann få betraktas såsom Danmarks befullmäktigade. Även de baltiska staterna sakna veterligen exilregeringar. Och ändock är deras läge mera prekärt med hänsyn till framtiden än kanske varje annan härtagen stats.

De baltiska länderna äro inte alldeles utan utlandsrepresentation. U. S. A., England, Schweiz, Vatikanen och de sydamerikanska staterna ha aldrig erkänt Estlands, Lettlands och Litauens införlivande i Sovjetunionen 1940, likaså självklart icke Tysklands erövring av de

Dagens frågor

nämnda länderna 1941. På de viktigaste platserna i de uppräknade staterna hålla de tre baltiska rikena fortfarande beskickningar. Möjligt är dessutom att nationalkommittéer bildats och i det tysta verka vid sidan av legationerna och i samråd med dem. Sålunda har det uppgivits att Litauens förre minister i Warszawa, Saulys, är att betrakta såsom ledare för sitt lands utlandskommitté. Givetvis torde särskilt de diplomatiska representanterna i Washington och London känna som sin uppgift att inför de mäktiga föra sina folks talan i det nuvarande kritiska läget.

Inte minst ur nordisk synpunkt synes det emellertid vara en svaghet att inte dessa stater, helst i samverkan med varandra, auktorisera nationalkommittéer eller exilregeringar, som kunna skaffa sig en erkänd ställning bland regeringarnas rad. Givetvis kan deras bildande med hänsyn till alliansen mellan Sovjet och Västmakterna röna motstånd. Men dylika kommittéer skulle ha att tillvarata sitt lands intressen icke blott gentemot öster utan också gentemot den nuvarande ockupationsmakten. Utrikesminister Hull har f. ö. försäkrat, att Baltikums öde inte avgjorts i Moskva utan skall bestämmas senare. Och Sovjetryssland har ju ännu icke tagit avstånd från Atlantchartan med dess frihetsbrev för de små staterna.